

ČAPV 2014 UP Olomouc

TYPICKÉ SEKVENCE A SHLUKY ŽÁKOVSKÝCH STRATEGIÍ NA KONCI ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ VE VAZBĚ NA ÚSPĚŠNOST ŘEŠENÍ JAZYKOVÝCH ÚLOH KET

Kateřina Vlčková, Klára Kostková, Karolína Pešková,
Miroslav Janík, Kateřina Švejdíková

Institut výzkumu školního vzdělávání
Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity

Projekt GA ČR GAP407/12/0432

Strategie učení se cizímu jazyku a výsledky vzdělávání: Analýza shluků a sekvencí strategií

Institute for Research in School Education
Masaryk University, Brno, Czech Republic

Kontext: design výzkumného projektu

Cílem našeho výzkumu v projektu bylo

- zjistit typické sekvence a shluky strategií učení se angličtině
- ve vazbě na úspěšnost řešení jazykových úloh
- na konci základního vzdělávání

Metody

- Jazykový test KET
  - Videonahrávky úkolu na mluvení, psaný test z úkolu na psaní
- Písemné popisy používání strategií u testových úloh KET
  - Bublinové schéma
- Dotazníky pro žáky
  - Strategie učení, styl učení, výkonová a učební motivace, zájem o předmět, demografický
- Dotazník pro učitele
  - Podpora strategií
- Kontextové informace z různých zdrojů (dokumenty, interview)
  - O škole, učiteli, třídě, učebnici, žácích atd.

Kontext: design výzkumného projektu

Východisko

- CERMAT (2011): více než třetina žáků nedosahovala po 11 letech učení se angličtině požadované úrovně pro daný stupeň vzdělávání (tj. B1, B2 dle SERR) snížené na 40 %.

Příčinu lze vidět v kombinaci různých faktorů

- charakteristiky žáků (učební a výkonová motivace, strategie učení), kvalita výuky a další sociální faktory

Náš výzkum je zaměřen na

- strategie u řečových dovedností (čtení, psaní, mluvení a poslechu)
- v kontextu dalších proměnných (motivace, styl učení, vliv učitele aj.)

V souladu se současnými zjištěními (Artelt, 2000) sledujeme strategie v konkrétních situacích (nikoli obecně)

- s cílem lépe měřit vazbu strategií na vzdělávací výsledky.

Koncept strategií učení

- **soubory postupů** používaných k usnadnění **získávání, zapamatování, znovu vybavení a používání informací** (Rubin, 1975)
- „postupy většího rozsahu, jimiž žák uskutečňuje svébytným způsobem určitý **plán** při řešení úlohy, chce něčeho dosáhnout a něčeho jiného se zase vyvarovat“ (Mareš 1998, s. 58)
- liší se **mírou uvědomění**, plánování, kontroly (Cohen, Macaro, 2006)
- vyskytují se ve shlucích a řetězcích => důležitá je orchestrace strategií pro efektivní učení (Cohen, Macaro, 2007)

Žákovské strategie (Cohen, 2007)

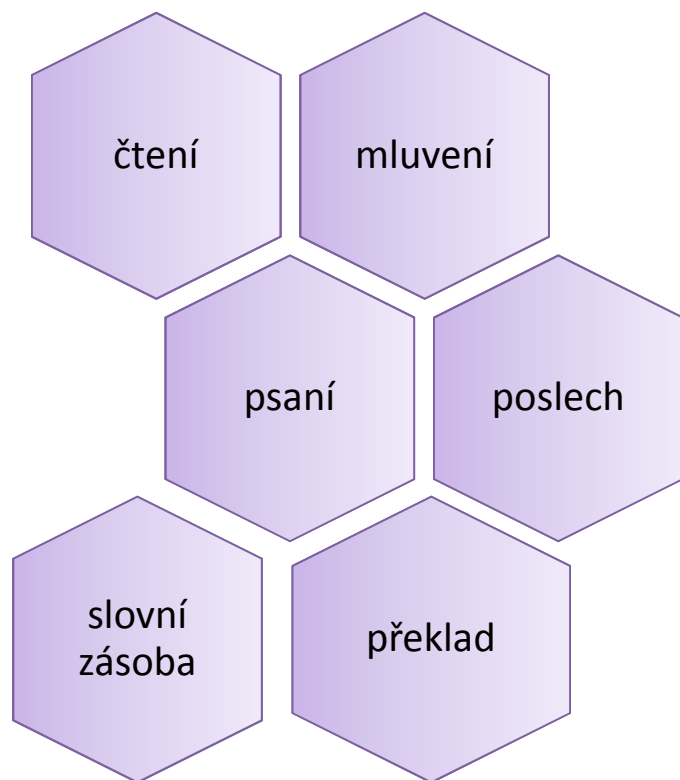
- širší koncept zahrnující komunikační strategie, strategie řešení testových úloh, strategie učení,...

Související koncepty

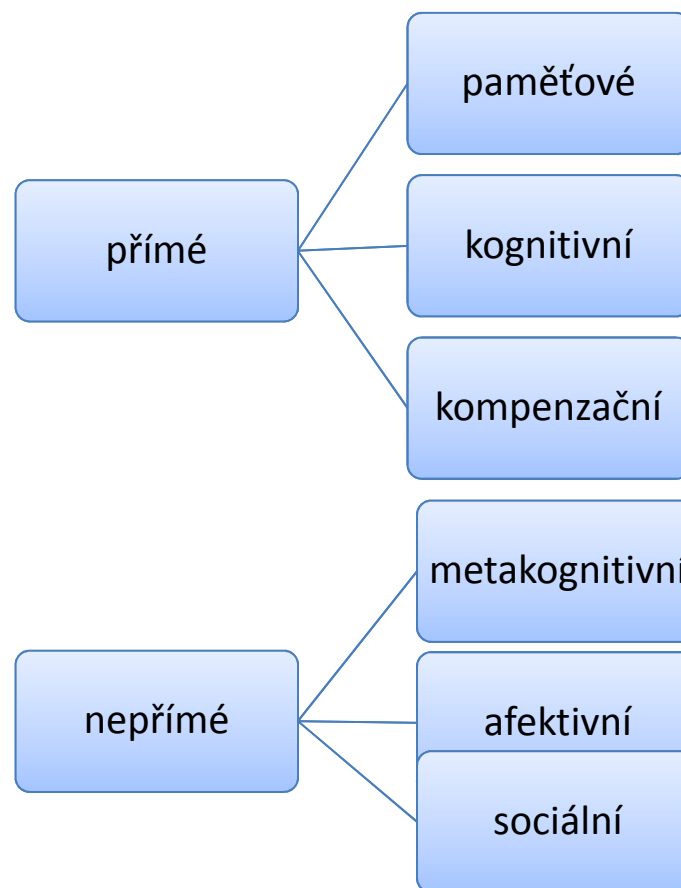
- kognitivní styl, styl učení
- přístupy k učení
- techniky/taktiky učení
- autoregulace, autonomní učení, sebeřízení

Klasifikace strategií učení cizímu jazyku

Řečové dovednosti a jazykové prostředky (Cohen, Weaver, 2006)

Funkce v procesu zpracování informací (Oxford, 1990)

Zaměření této prezentace

- Představíme naše dvě techniky sběru dat
  - standardizovaný jazykový test KET
  - písemný popis používaných strategií u jazykových úloh KET (komiksově šablony)
- Příklad kódovacího systému pro receptivní řečové dovednosti (poslechové strategie)
- Příklad dat a jejich kódování v rámci obsahové analýzy výpovědí žáků o používání strategií ve vazbě na úspěšnost řešení úkolu (úspěšný žák)

Celý projekt

Základní soubor

Náhodný výběr na úrovni školy
Úplný výběr na úrovni třídy a žáků
Jihomoravský kraj
9. ročník ZŠ

Výběrový soubor

Osloveno 26 škol, 16 ve výzkumu
25 tříd
462 žáků
19 učitelů (s odpověďmi)

Výběr pro kvalitativní analýzu

KET skóre celkové (70 % úspěšnost),
bez limitu ve 4 řečových
dovednostech
a jednotlivých úlohách

Úplná data (komplet vyplněné KET
úlohy a kompletní ostatní nástroje)

79 žáků

> 70% skóre KET úspěšní vs.
neúspěšní < 70 % skóre KET

Postup sběru dat

1. Žáci dostali úlohu z jazykového testu KET
2. Úlohu vyřešili
3. Písemné odpovědi, jak postupovali v krocích
  - 10 KET úloh (4 čtení/psaní, 1 psaní, 2 mluvení, 3 poslech)
  - První úlohy zadával výzkumník, poté učitelé
  - Rozloženo do období cca 1-2 měsíců
  - Integrováno do výuky

2 pilotní studie vždy na jednom
žákovi (hoch, dívka)

- Standardizovaný jazykový test KET
- *Key English Test* (úroveň A1)
  - ESOL Examinations
- Poslechový úkol 6

KET for Schools (2008).
 Cambridge: British Council,
 University of Cambridge.

ÚKOL 6 (poslech)

Jméno: .....

Třída: .....

Uslyšet dva krátké rozhovory.
 Každý rozhovor uslyšet dvakrát.
 Ke každému rozhovoru je jedna otázka.
 Označ křížkem správnou odpověď.

Příklad:

0 How many people were at the meeting?

3	13	30
A ☐	B ☐	C ☒

Poslech č. 4: How much is a ticket for tonight's match?

£3.50	£6	£10
A ☐	B ☐	C ☐

Poslech č. 3: Which is the boy's brother?

		
A ☐	B ☐	C ☐

Na tomto úkolu jsem pracoval/a zhruba ..... minut.

Techniky sběru dat: KET test

Úkol 7 (poslech)

Jméno: .....

Třída: .....

Poslechněte si, jak Amy vypráví svému otci o svém nakupování.
Co si ona a její kamarádi koupili?

K otázkám 1-5 napiš písmeno A-H vedle každé z osob.
Rozhovor uslyšíš dvakrát.

Příklad:

☐ Amy

H

People

1. Alison	☐
2. Helen	☐
3. Lucy	☐
4. Kerry	☐
5. Jo	☐

Things they bought

A	CD
B	magazine
C	mobile phone
D	picture
E	shoes
F	suitcase
G	sweater
H	video

Na tomto úkolu jsem pracoval/a zhruba ..... minut.

ÚKOL 8 (poslech)

Jméno: .....

Třída: .....

Uslyšíš ženu, která se ptá na lístky do divadla.

Poslechni si rozhovor a vyplň otázky 1-5.
Rozhovor uslyšíš dvakrát.

Theatre Tickets

Name of theatre:

Queen's

There are tickets for show on:

1. .... evening

Price for one ticket:

2. £ .....

Get tickets from ticket office in:

3. .... Road

Show starts at:

4. .... p.m.

Bus number:

5. ....

Na tomto úkolu jsem pracoval/a zhruba ..... minut.

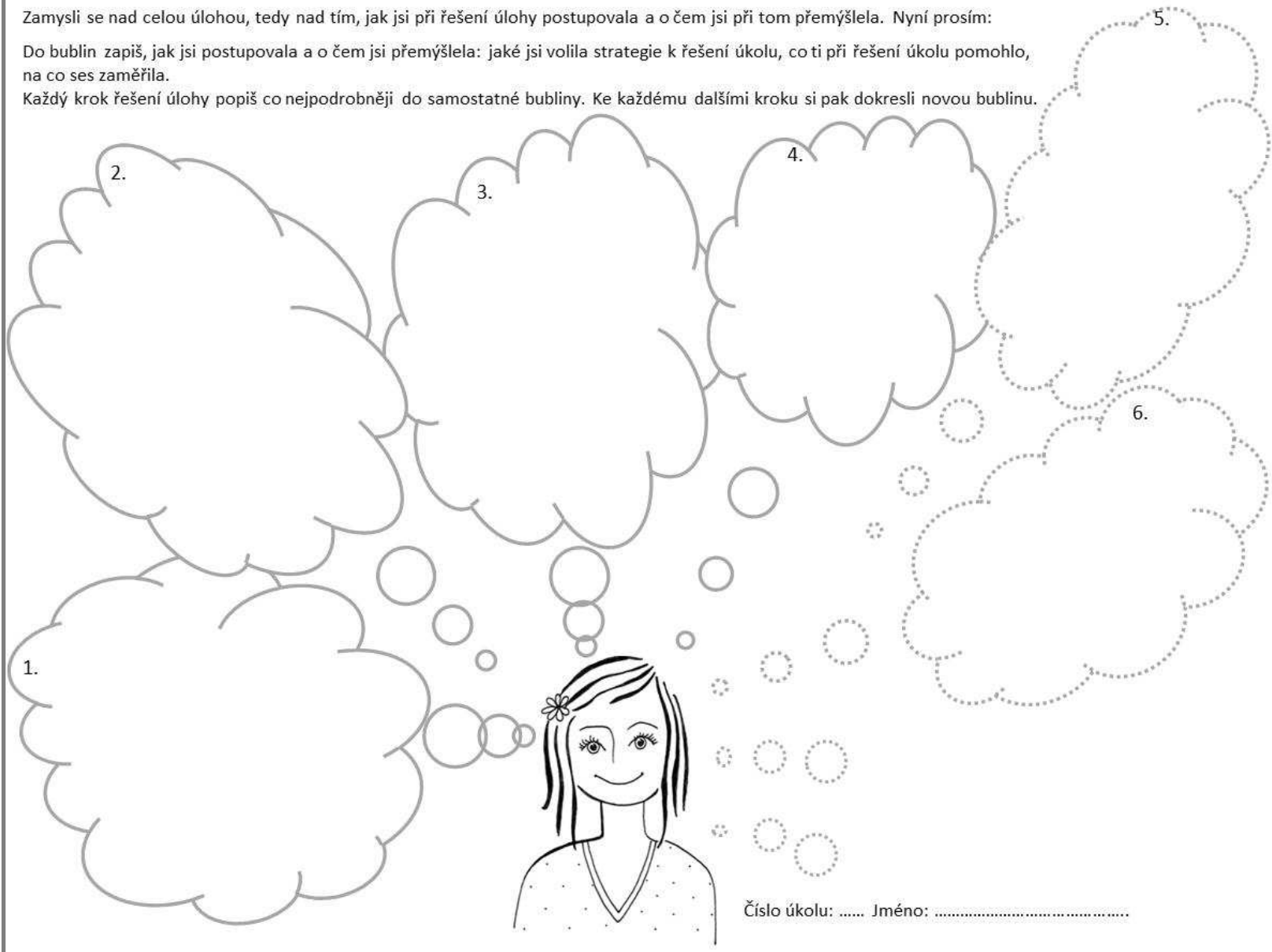
Techniky sběru dat: komiksová šablona

komiksově
šablony pro
myšlenkové
postupy

Zamysli se nad celou úlohou, tedy nad tím, jak jsi při řešení úlohy postupovala a o čem jsi při tom přemýšlela. Nyní prosím:

Do bublin napiš, jak jsi postupovala a o čem jsi přemýšlela: jaké jsi volila strategie k řešení úkolu, co ti při řešení úkolu pomohlo, na co ses zaměřila.

Každý krok řešení úlohy popiš co nejpodrobněji do samostatné bubliny. Ke každému dalšímu kroku si pak dokresli novou bublinu.

1. 2. 3. 4. 5. 6.

Číslo úkolu: ..... Jméno: .....

KET test

- Analýza testu: reliabilita, obtížnost testu, obtížnost úlohy, položková analýza
- Shoda posuzovatelů u úkolů na psaní a mluvení
- Cíl: odlišit žáky s nízkým a vysokým skóre
- Celkové skóre, skóre za řečové dovednosti, skóre za úkol

Komiksové šablony

- Kódování s kategoriálním systémem na žákovské strategie
- Induktivní i deduktivní (z teorie a dat)
- Shoda kódovatelů pro každý KET úkol (2 kódovatelé)
- Cíl: identifikovat shluky a sekvence strategií

Kategoriální systém pro řečové dovednosti

Receptivní dovednosti

Strategie poslechu
Strategie čtení

Produktivní dovednosti

Strategie mluvení
Strategie psaní

- Vycházíme z klasifikace **Bimmela a Rampillonové (1996)**
  - založené na odlišování strategií před, během a po řešení úkolu
- Sladění kódovacích systémů pro 4 dovednosti
- Rozšiřující kategorie:
  - subjektivní hodnocení úkolu a problémy s úkolem
  - ostatní

Kategoriální systém pro poslechové strategie

fá- ze	strategie		popis strategie
1. před poslechem (přípravná fáze)	1.1 identifikace a uvědomění si <u>cíle</u> poslechového úkolu		žák se zamýšlí nad tím, na co se má soustředit, co by měl zjistit, jaké informace získat apod., (nejedná se o „přečetl jsem si zadání“)
	1.2 aktivizace kontextových znalostí a zkušeností		brainstorming; co žák již o daném tématu ví, představí si situaci
	1.3 formulace hypotéz a očekávání od obsahu poslechového textu		žák vytváří hypotézy o obsahu poslechu (např. za pomoci vět, které má doplnit)
	1.4 čtení textu (vět v rámci úkolu) / prohlížení obrázků – příprava na poslech	1.4.1 čtení textu (vět v rámci úkolu), prohlížení obrázků před prvním poslechem, příprava na poslech	žák si přečte věty, které má doplnit, přečte si příklad a/nebo si prohlédne doprovodné obrázky
		1.4.2 čtení textu (vět v rámci úkolu), prohlížení obrázků před druhým poslechem, příprava na poslech	
1.5 překlad textu (vět v rámci úkolu)		žák si přeloží věty, které má doplnit	

Kategoriální systém pro poslechové strategie

fáze	typ	strategie		popis strategie	
2. během poslechu	globální poslech	2.1 soustředění se na hlavní myšlenky poslechového textu (obecné informace)	2.1.1 soustředění se na hlavní myšlenky u prvního poslechu	žák zjišťuje, co je tématem poslechového textu	
			2.1.2 soustředění se na hlavní myšlenky u druhého poslechu		
	selektivní poslech	2.2 zaměření se na potřebné informace (specifické informace)	2.2.1 zaměření se na potřebné informace (specifické informace) – zaměření na obsah	2.2.1.1 zaměření se na potřebné informace u prvního poslechu	žák se soustředí na určité informace, které potřebuje k vyřešení úkolu (např. pro doplnění vět)
				2.2.1.2 zaměření se na potřebné informace u druhého poslechu	
			2.2.2 zaměření pozornosti na formu: na určitá slova (věty) v průběhu poslechu a zvuky doprovázející poslech	2.2.2.1 zaměření pozornosti na určitá slova (věty) v průběhu prvního poslechu	žák se soustředí na větnou melodii, zaměřuje se na internacionalismy a známou slovní zásobu, doprovodné zvuky, šumy
				2.2.2.2 zaměření pozornosti na určitá slova (věty) v	

Kategoriální systém pro poslechové strategie

			průběhu druhého poslechu	
detailní poslech	2.3 poslech s cílem detailního pochopení obsahu celého poslechového textu	2.3.1 poslech s cílem pochopení obsahu celého poslechového textu během prvního poslechu		žák se snaží detailně porozumět, soustřeďuje se na vše
		2.3.2 poslech s cílem pochopení obsahu celého poslechového textu během druhého poslechu		
nediferencovaný poslech	2.4 (žáky nediferencovaný) poslech	2.4.1 (nediferencovaný) první poslech		žák (pečlivě) poslouchá text; není zřejmé, zda se jedná o globální, selektivní, detailní poslech
		2.4.2 (nediferencovaný) druhý poslech		
	2.5 ověření správnosti prvotních hypotéz o obsahu poslechu	2.5.1 ověření správnosti prvotních hypotéz u prvního poslechu		žák kontroluje, nakolik se jeho prvotní hypotézy (před poslechem) shodují s obsahem poslechového textu
		2.5.2 ověření správnosti prvotních hypotéz u druhého poslechu		
	2.6 souběžně poslech a písemné odpovídání	2.6.1 souběžně první poslech a odpovídání		žák zároveň poslouchá a doplňuje odpovědi
		2.6.2 souběžně druhý poslech a odpovídání (<i>dát do mema, když by prvně žák neměl nic</i>)		
	2.7 překlad poslechového textu	2.7.1 souběžný poslech a překlad	2.7.1.1 překlad poslechového textu	žák si během poslechu v hlavě překládá poslechový text, který slyší

Kategoriální systém pro poslechové strategie

		celého poslechového textu	během prvního poslechu	
			2.7.1.2 překlad poslechového textu během druhého poslechu	
		2.7.2 souběžný poslech a překlad vybraných slovíček, frází či vět	2.7.2.1 překlad vybraných slovíček, frází či vět během prvního poslechu	žák si během poslechu přeloží důležitá slovíčka nebo věty
			2.7.2.2 překlad vybraných slovíček, frází či vět během druhého poslechu	
	2.8 dělání si poznámek při poslechu	2.8.1 dělání si poznámek při prvním poslechu	2.8.2 dělání si poznámek při druhém poslechu	žák si zaznamenává (hlavní) body obsahu poslechového textu
2.9 kontrola a/nebo doplnění odpovědí při druhém poslechu	2.9.1 kontrola a oprava odpovědí		žák se při druhém poslechu zaměřuje na odpovědi, které mu chybí a/nebo kontroluje ty, které už má	

Kategoriální systém pro poslechové strategie

3. po poslechu	3.1 zpracování obsahu poslechového textu <i>(u nediferencovaného zpracování dát do <u>mema</u>, zda po prvním či druhém poslechu)</i>	3.1.1 vylučování (vyškrtávání) nesprávných odpovědí	3.1.1.1 vylučování (vyškrtávání) nesprávných odpovědí po prvním poslechu	žák zapisuje odpovědi až po poslechu (pokud to žák uvedl, rozlišujeme různé způsoby zpracování odpovědí)
			3.1.1.2 vylučování (vyškrtávání) nesprávných odpovědí po druhém poslechu	
		3.1.2 odhadování odpovědí na základě kontextu <i>(v memu jakého kontextu)</i>	3.1.2.1 odhadování po prvním poslechu	
			3.1.2.2 odhadování po druhém poslechu	
		3.1.3 tipování (bez rozmýšlení)	3.1.3.1 tipování po prvním poslechu	
			3.1.3.2 tipování po druhém poslechu	
	3.2 kontrola a/nebo doplňování odpovědí	3.2.1 kontrola odpovědí	3.2.1.1 kontrola odpovědí po prvním poslechu	žák si kontroluje odpovědi, které napsal, příp. přemýšlí nad jejich správností; žák doplňuje odpovědi, které mu chybí
			3.2.1.2 kontrola odpovědí po druhém poslechu	
3.2.2 doplňování odpovědí po druhém poslechu				

Kategoriální systém pro poslechové strategie

4. subjektivní hodnocení úkolu nebo problému	4.1 hodnocení obtížnosti úkolu	4.1.1 považování úkolu za snadný	pro žáka je úkol snadný či obtížný
		4.1.2 považování úkolu za obtížný	
	4.2 dílčí problémy s úkolem	4.2.1 problém s porozuměním obsahu poslechového textu	žák má při řešení úkolu např. problém s ortografickou nebo gramatickou správností své odpovědi
		4.2.2 problém s (jazykovou) formou (gramatika, ortografie, slovíčka atd.)	
		4.2.3 problém s časem na úkol	
4.2.4 problém s porozuměním zadání/úkolu			
	5.1 spolupráce se spolužákem (<i>v memu co konkrétně</i>)	žák se při řešení úkolu radí se spolužákem	
	5.2 opisování od spolužáka (<i>v memu co</i>)	žák opisuje odpovědi spolužáka	
	5.3 používání slovníku apod.	žák používá slovník	
MA	extra údaje, které jsou potřeba na interpretaci dat		

Příklad úspěšné žákyně

Věk: 16

Začala se učit AJ ve 3. třídě

Doba učení se AJ: 7 let

V rodině nikdo AJ neumí

Známka z AJ na vysvědčení: 1

Vysvědčení: vyznamenání, z ČJ a Ma 1

Subjektivní pořadí čtení mezi dovednostmi 1

Nejtěžší z AJ je pro ni rozumět

Celkové skóre v 10 úkolech KET: velmi vysoké

Skóre v řečové dovednosti poslech: 93 %

Skóre v poslechových úkolech:

- úkol 6: 100 %
- úkol 7: 80 %
- úkol 8: 100 %

- AJ ji spíše baví (2)
- AJ jí spíše jde (2)
- Uvádí, že spíše ví (2), jak se AJ učit
- Učitel jí říká, jak se AJ učit: spíše ne (3)
- Chce umět AJ (1)
- Motivace k učení AJ: úspěch v AJ, baví ji, přijímačky, zaměstnání, cestování, rodiče tlačí, zájem o cizí jazyk
- Druhý cizí jazyk: ruština
- Zaměření: humanitní
- Po ZŠ by chtěla na SOŠ

Úkol 6 (poslech)

Typ sekvence

1. *Dívám se na text a hádám, o čem to bude.*

2. *Přečetla jsem s dopředu a přeložila odpovědi.*

3. *U poslechu jsem vylučovala odpovědi postupně a vybrala.*

Kódy

- ❏ 1.3 formulace hypotéz a očekávání od obsahu poslechového textu
- ❏ 1.4 čtení textu (vět v rámci úkolu)
- ❏ 1.5 překlad textu (vět v rámci úkolu)
- ❏ 2.6. poslech a písemné odpovídání

Příprava
na řešení
úkolů –
před
poslechem

Řešení
úkolů
během
poslechu

Úkol 7 (poslech)

Typ sekvence

1. *Přečetla jsem si dopředu všechno.*

Kódy

☞ 1.4 čtení textu (vět v rámci úkolu)

Příprava
na řešení
úkolu –
před
posleche
m

2. *Postupně jsem doplňovala a odškrtávala si písmena.*

☞ 2.6. poslech a písemné odpovídání

Řešení
úkolu
během
poslechu

Úkol 8 (poslech)

Typ sekvence

1. *Poslechla jsem si.*

Kódy

❏ 2.4 (žáky nediferencovaný) poslech

Chybějící konkrétní popis řešení úkolu

2. *Doplnila jsem.*

❏ 3.1 zpracování obsahu poslechového textu

Řešení úkolu po poslechu

Rizika výzkumného designu

- Obtížnost dostupnosti dat
- Nebylo možné najít adekvátní kategoriální systém a jemu odpovídající nástroj sběru dat
  - Data ze šablon jsou značně povrchní
- Problémy dat z technik řešíme triangulací technik

Dosavadní výzkumy ukazují problematický **vztah strategií a výsledků vzdělávání**

- To se ukazuje i v našem výzkumu u komiksových šablon
- V dotazníku je vazba slabá, ale jasnější

Zjišťované strategie

- Uváděné strategie jsou u úspěšných žáků jen o něco více komplexní
- Strategie se objevují ve všech fázích řešení úlohy (před, během, po), a to ve vztahu k zadání úkolu
- Na dané jazykové úrovni žáci uvádí překlad jako zásadní jazykovou strategii
- Sekvence a shluky je možné popisovat je omezeně
  - Dáno nízkou mírou komplexity daných dat a jazykové náročnosti úloh

Výhledy

- Analýza žáků s nízkým a vysokým skóre KET
- Popis typických shluků a sekvencí strategií
- Provázanost na QN data (shluková analýza)
- Propojení na QN kontextové údaje (motivace, zájem o předmět, demografické údaje, styl učení, obecné strategie učení, vliv učitele)

Děkujeme za
podněty a otázky.

Kateřina Vlčková , Klára Kostková, Karolína Pešková,
Miroslav Janík, Kateřina Švejdíková

[Kontakt: vlckova@ped.muni.cz](mailto:vlckova@ped.muni.cz)

Příspěvek vznikl v rámci projektu GAP407/12/0432 *Strategie učení se cizímu jazyku a výsledky vzdělávání: Analýza shluků a sekvencí strategií* financovaném Grantovou agenturou České republiky.

